

PRILOG

DRUGI DIO ONLINE ANALIZE O UTJECAJU ŠIRENJA COVID-19 VIRUSA NA RAD ORGANIZACIJA U NEZAVISNOJ KULTURI (MREŽA CLUBTURE) – REZULTATI

Uvod u analizu

Mreža Clubture je u ožujku 2020. godine provela preliminarnu [analizu](#) o procjeni negativnih učinaka epidemije Covid-19 virusa na rad organizacija u nezavisnoj kulturi. U prosincu 2020. godine mreža je putem novog upitnika nastavila s analizom kroz prikupljanje podataka i procjena o učinku epidemije.

Upitnik o utjecaju širenja COVID-19 virusa na organizacije u nezavisnoj kulturi namijenjen je organizacijama nezavisne kulture okupljenima oko mreže Clubture i odnosi se na provedene aktivnosti od lipnja do prosinca 2020. godine i planirane aktivnosti u prvom kvartalu 2021. godine.

Upitnik je poslan 18. prosinca 2020. godine udrugama i umjetničkim organizacijama članicama mreže Clubture te udrugama i savezima predstavnicima društveno-kulturnih centara iz Hrvatske. Putem online obrasca do 3. veljače 2021. prikupljena je procjena 29 organizacije nezavisne kulture iz 13 hrvatskih gradova: Đakovo, Dubrovnik, Hvar, Karlovac, Koprivnica, Korčula, Križevci, Labin, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Zagreb. Među organizacijama koje su pristupile ispunjavanju upitnika nalazi se 25 udruga i umjetničkih organizacija te 4 Saveza udruga/platforme koje produciraju svoje programe u različitim područjima suvremene kulture i umjetnosti (nezavisna glazba, izvedbene i plesne umjetnosti, književnost, nezavisne galerije i kustoski kolektivi, novi mediji, društveno angažirani programi i dr.). Od 29 organizacija koje su ispunile upitnik, njih 13 vodi javne prostore, društveno-kulturne centre ili klubove u kulturi.

Sektor nezavisne, izvaninstitucionalne i nekomercijalne kulture u specifičnoj je poziciji. Opstaje u skoro svim manjim i većim zajednicama i regijama diljem Hrvatske te u najvećoj mjeri djeluje neprofitno, s manjim brojem zaposlenika ili na razini neprofesionalnog angažmana, omogućavajući dostupnost društvenih i kulturnih sadržaja u sredinama gdje postoji manjak takvih sadržaja.

Ove organizacije su kroz 2020. godinu i prvih nekoliko mjeseci 2021. godine na različite načine pristupale kreiranju i planiranju svojih aktivnosti. Uglavnom su se prilagođavale epidemiološkim mjerama, smanjile su obujam svojih aktivnosti, bez dobivanja jasnih i jednoznačnih smjernica za buduće djelovanje. Istraživanje ukazuje da su mjere pomoći kulturnom sektoru donesene kroz 2020. godinu u manjoj ili nikakvoj mjeri adresirale stvarne probleme u kojoj se nalazi ovaj, inače fragilan segment kulturnog sustava.

Aktivnosti u drugoj polovici 2020. godine (svibanj - prosinac)

83% organizacija koje su ispunile upitnik **morale su smanjiti obujam redovnih aktivnosti** u drugoj polovici 2020. godine zbog restriktivnih mjera Stožera civilne zaštite, dok je 100% organizacija moralo izmijeniti formate barem dijela aktivnosti, pri čemu je najviše riječ o prilagodbi događanja za online formate. Otprilike **50% otkazanih aktivnosti odnosi se na međunarodne projekte**, ponajviše one koji su uključivali razmjenu sa stranim organizacijama i suradnicima.

Iz prikupljenih podataka vidljivo je da epidemija nije utjecala toliko na realizaciju aktivnosti, koliko na smanjenje publike na događanjima. Većina realiziranih javnih kulturno-umjetničkih aktivnosti na otvorenom održala se u tri ljetna mjeseca, od lipnja do kolovoza 2020. godine. U periodu kada nije bilo moguće održavati programe na otvorenom, organizacije su realizirale prilagođene aktivnosti uživo ili online, dok su neke radile i hibridni model (uživo + online). Usprkos prilagodbi aktivnosti epidemiološkim uvjetima i uvođenju novih formata, utjecaj epidemije pokazuje **smanjenje u broju posjetitelja programa kod 80% organizacija**, prvenstveno u vidu ograničenja broja osoba na javnim okupljanjima.

Po pitanju financiranja radnih mjesta i eventualnih otpuštanja uslijed epidemije, nisu vidljivi značajniji negativni trendovi. Ovaj podatak može se pripisati projektnim angažmanima tokom 2020. godine, u kojima organizacije provode višegodišnje potpore, planiraju troškove zaposlenika unaprijed te preuzimaju projektne obaveze prema donatorima iz ranijih godina. Međutim, 15 % organizacija navodi kako su zbog smanjenja opsega rada pojedini **zaposlenici organizacija prelazili s punog radnog vremena na nepuno radno vrijeme**. Kod 17 organizacija vidljivo je i smanjenje broja vanjskih suradnika. Od 29 organizacija koje su sudjelovale u istraživanju, 5 organizacija nema zaposlenih osoba.

Nadalje, na pitanje koliko je situacija s epidemijom utjecala na broj suradnika i publike općenito, **u usporedbi s 2019. godinom, gotovo 80% organizacija imalo je značajno smanjenje suradnika** (17 organizacija) **i/ili publike** (17 organizacija). Smanjenje suradnika najviše su osjetile organizacije koje realiziraju međunarodne projekte na kojima se nisu ostvarile planirane suradnje s inozemnim umjetnicima i ostalim suradnicima.

Promatrajući rad organizacija u kontekstu razvoja novih aktivnosti i formata, **većina organizacija** (gotovo 70%) **nije uvodila nove aktivnosti** (povrh onih planiranih za 2020. godinu). Neke organizacije su ostvarile potpore na nove natječaje za financiranje kulturnih aktivnosti (Ministarstvo kulture i medija RH i Kreativna Europa) dok je tek nekoliko organizacija izvijestilo o širenju publike kod realizacije javnih događanja u online formatima. Međutim, u kontekstu ukupnog smanjenja broja publike, ovo povećanje u trenutnim uvjetima ne pokazuje značajan doprinos kvaliteti i održivosti kulturno-umjetničkih programa.

Financijska održivost u 2020. godini

Analizirajući financijsku održivost u 2020. godini, zanimalo nas je koliko je eventualno smanjenje prihoda utjecalo na plaće zaposlenika organizacija u nezavisnoj kulturi. Od onih organizacija koje imaju zaposlene osobe (njih 24), 85% nije trebalo smanjivati plaće zaposlenicima. Tri organizacije navode smanjenje honorara vanjskim suradnicima, a jedna i povećanje opsega posla koje nije dodatno financirano. Ovdje također treba uzeti u obzir da organizacije provode višegodišnje potpore, planiraju troškove unaprijed te preuzimaju projektne obaveze prema donatorima iz ranijih godina.

U kontekstu financiranja projekata i programa u 2020. godini, zanimalo nas je **u kojoj mjeri su donatori smanjili budžete organizacija za realizaciju aktivnosti**. Najveći broj organizacija (11), odnosno **38% navodi smanjenje do 10%**; 7 organizacija, ili **24% navodi smanjenje budžeta od 10 do 20%**; dok 8 organizacija ili **27,5% navodi smanjenje budžeta od 20 do 50%**. Ostale organizacije navode kako nije bilo smanjenja jer su realizirane sve aktivnosti.

Pitali smo organizacije i o postotku smanjenja prihoda kroz samofinanciranje. 32% ispitanika (10 od 29 organizacija) ne ostvaruje prihod putem samofinanciranja. Od organizacija koje samofinanciranje ostvaruju (kroz prateću ugostiteljsku djelatnost uz programe, prodaju ulaznica, ustupanje prostora i slično), njih 6, ili **31,5% imalo je pad prihoda putem samofinanciranja od 20 do 50%**; 5 organizacija, ili **26% imalo je pad prihoda kroz samofinanciranje od 80 do 100%**, dok je 4 organizacije, oko **21% zabilježilo pad prihoda putem samofinanciranja od 50 do 80%**. Neznatno ili nikakvo smanjenje imale su 3 organizacije.

Kako većinu programa organizacija članica financiraju jedinice lokalne samouprave, Ministarstvo kulture i Zaklada Kultura nova te jednim dijelom i Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, organizacije su izvjestile o komunikaciji s donatorima i općenito fleksibilnosti i razumijevanju donatora za promjene u realizaciji projekata s obzirom na novonastalu situaciju. Sve organizacije navode visoku razinu fleksibilnosti u komunikaciji sa Zakladom Kultura nova, djelomično i s Ministarstvom kulture RH, dok su u najvećem broju organizacije osjećale poteškoće u komunikaciji i provedbi projekata s jedinicama lokalne samouprave i Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva (projekti financirani sredstvima EU).

S obzirom da se kroz javne pozive Ministarstva kulture RH te jedinica lokalne i regionalne samouprave **za financiranje kulturnih programa** (primjerice u Vijeću inovativnih umjetničkih i kulturnih praksi) **ne mogu financirati plaće zaposlenika i ostali troškovi hladnog pogona** organizacija, pitali smo organizacije bi li osiguravanje financiranja takvog tipa troškova pridonijelo održivost i realizaciju aktivnosti u 2020. godini. **Ukupno 20 organizacija je izjavilo kako bi im uvelike olakšalo održivost i provedbu aktivnosti**, 5 organizacija smatra da bi im olakšalo, 2 organizacije smatraju kako ne bi imalo velikog utjecaja na održivost i realizaciju aktivnosti dok 2 organizacije navode kako uopće ne bi imalo utjecaja.

Planiranje aktivnosti u 2021. godini

U posljednjoj cjelini upitnika pitali smo organizacije za planove u prvom tromjesečju 2021. godine u kontekstu provedbe planiranih aktivnosti.

Gotovo sve organizacije u prvom tromjesečju nisu mogle započeti realizaciju aktivnosti planiranih za 2021. godinu zbog neobjavljenih rezultata javnih poziva za financiranje javnih potreba u kulturi Ministarstva kulture i medija RH te lokalnih i regionalnih jedinica samouprave. Organizacije to smatraju glavnom preprekom za održivost i kontinuitet programa te realizaciju planiranih aktivnosti. Sukladno tome, u prvim mjesecima 2021. godine, organizacije su se isključivo usmjerile na sekundarne aktivnosti kao što su administracija i pripremne aktivnosti realizacije programa. S obzirom na specifičnu 2020. godinu, oko 10% organizacija taj period koriste za realizaciju zaostataka iz prošle godine.

Kod financijskog i programskog planiranja aktivnosti za 2021. godinu, organizacije se većinom (u oko 80% slučajeva) oslanjaju na iskustva iz 2020. godine, prilagođavajući aktivnosti online formatima u mjesecima u kojima se očekuju strože protuepidemijske mjere te iskorištavanje vanjskih prostora za realizaciju aktivnosti u toplijim mjesecima. Kao i kod planiranja aktivnosti, kod financijskog planiranja probleme predstavlja kasna objava rezultata javnih poziva za financiranje potreba u kulturi, posebice Ministarstva kulture i medija RH i jedinica lokalne i regionalne samouprave, što navode gotovo sve organizacije. Od 29 organizacija, njih 25 iznimno važnom ocjenjuje podršku Ministarstva kulture i medija RH pri provedbi programskih i financijskih planova dok 4 organizacije ocjenjuje podršku donekle važnom.

Pitali smo organizacije i za specifične programske i prostorne potrebe gdje su organizacije iz Zagreba posebno naglasile nedostatak tehničke opreme, ali i prostornih resursa za realizaciju programa, tj. javnih resursa za produkciju programa i rezidencije. Organizacije iz ostalih regija RH nisu navodile specifične potrebe.

Zaključak

Analizama koje je mreža Clubture provela u ožujku 2020. i svibnju 2021. godine te kontinuiranom komunikacijom s organizacijama okupljenima oko mreže, uočeno je ponavljanje ključnih poteškoća koje se odnose na primjenu mjera pomoći organizacijama u nezavisnoj kulturi.

Provedbom poziva Ministarstva kulture i medija RH tokom 2020. godine odgovoreno je na neke od detektiranih poteškoća na koje su organizacije nailazile, većinom kroz pravovremenu isplatu odobrenih sredstava te fleksibilnost u realizaciji aktivnosti i troškova. Usprkos pokušajima ostvarivanja kontakata s Ministarstvom kulture kroz 2020. godinu, primjerice kroz slanje **preliminarne analize**, povratna informacija i dijalog izostali su s ovim dijelom kulturnog sektora. Pritom su organizacije, prepuštene svojim interpretacijama pravila i mjera, višestruko reagirale na modalitete i (ne)prilagođenost raspisanih natječaja, koji također nisu sustavno adresirali probleme s kojima se organizacije susreću u svakodnevnom radu.

Primjerice, Javni poziv za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja te Javni poziv za potporu dijela troška izvedbe u području kazališne, plesne i glazbene (klasična i jazz glazba) djelatnosti nisu bili otvoreni za prijavitelje iz ovog dijela kulturnog sektora. U slučaju ESF natječaja „Umjetnost i kultura online“ poziv je raspisan u neadekvatnom modalitetu, na što je ukazalo Otvoreno pismo Saveza udruga Klubtura (dostupno [ovdje](#)). Izostanak podrške Ministarstva kulture i medija osjetile su i organizacije koje djeluju u prostorima u vlasništvu Republike Hrvatske, a koje zbog činjenice da nemaju registriranu gospodarsku djelatnost nisu mogle koristiti mjere otpisa potraživanja od strane Ministarstva državne imovine.

Uočeno je da su mjere potpore u većoj mjeri usmjerene na industriju događanja, a manje na organizacije civilnog društva koje su društveno, a ne tržišno orijentirane, te djeluju na principima uključivanja i suradnje u svojim zajednicama, neprofitne su i nekomercijalne. Ovaj trend komercijalizacije kulture zabrinjava i posebno je vidljiv kroz nedovoljno definirane mjere za kulturu u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine* i *Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026. godine*, dok se detaljniji strateški okvir tek očekuje u *Nacionalnom planu razvoja kulture i medija*, koji i dalje nije izrađen.

Iz ovih razloga, još jednom apeliramo da Ministarstvo kulture i medija RH aktivno uključi u dijalog predstavnike organizacija iz područja nezavisne kulture te da uključi njihove mreže i saveze u kreiranje mjera za oporavak kulturnog sektora. S ciljem održavanja zdravog i kreativnog nezavisno-kulturnog sektora, izuzetno je važno da svi tipovi organizacija budu uključeni u mjere pomoći: od manjih organizacija koje u svojim lokalnim sredinama proizvode jedini kulturni sadržaj, preko lokalnih platformi koje započinju upravljati ili već upravljaju nezavisno-kulturnim centrima u svojim sredinama, do većih organizacija, saveza i mreža s jedinstvenim i međunarodno prepoznatim programima, a koje zajedno doprinose pozicioniranju RH na široj kulturnoj mapi.

U razdoblju koje nam predstoji i u kojem se nazire završetak zdravstvene krize, važno je osigurati prilagodbu novim uvjetima rada te naglasiti zajednički doživljaj kulture, posebnu pažnju posvećujući manjim mjestima/gradovima u kojima upravo kultura može biti pokretač društvenog života.

U nastavku se nalaze konkretni prijedlozi i preporuke, kao dodaci preporukama iz [1. dijela analize](#).

Prijedlozi i preporuke

1. Javni pozivi Ministarstva kulture i medija RH

- Provesti bržu evaluaciju prijavljenih programa i ubrzati objavu rezultata javnih poziva kako bi organizacije mogle pravovremeno planirati svoje programe i usklađivati ih prema epidemiološkim okolnostima tokom cijele godine
- Kroz Poziv za javne potrebe u kulturi RH u Vijeću Inovativnih kulturnih i umjetničkih praksi omogućiti financiranje organizacijskih troškova (troškova za plaće voditelja

programa te troškova režija, najma prostora, knjigovodstva i drugih troškova hladnog pogona) zbog očuvanja radnih mjesta, u minimalnom iznosu od 30% odobrenih sredstava

- Za potrebe organizacija koje upravljaju prostorima u kulturi, a posebice za prostore koji se nisu u potpunosti adaptirali novim okolnostima ili se nalaze u područjima pogođenima potresom omogućiti potporu rada prostorima kroz financiranje tehničke opreme i tehničkog osoblja
- Osigurati veća sredstva po programima u području suvremene kulture i umjetnosti, posebice u sklopu Poziva za javne potrebe u kulturi RH kako bi se zadržali stabilnost i rast u broju angažiranih kulturnih radnika, producenata i umjetnika
- U najkraćem roku raspisati poziv "Kultura u centru – potpora razvoju javno-civilnog partnerstva u kulturi, faza 2" predviđen za objavu u prosincu 2020. godine, kako bi se nadogradile započete aktivnosti u 1. fazi te jačala nova civilno-javna partnerstva temeljena na sudioničkom upravljanju u kulturi
- U prijelaznom razdoblju ususret završetku pandemije omogućiti podupiranje razmjene i suradnje između organizacija, jačanje mjera za poticanje razvoja publike, tranziciju iz online modaliteta u fizički prostor, te pomoć prostorima u kulturi koji su u proteklom razdoblju izgubili svoju vidljivost

2. Mjere Stožera civilne zaštite RH

- Preporučiti Stožeru civilne zaštite RH da preciznije definira mjere za javna kulturno-umjetnička događanja koje provode organizacije izvaninstitucionalne, nezavisne i nekomercijalne kulture, a koje se trenutno tumače u području između profesionalne kulturne produkcije i kulturno-umjetničkog amaterizma
- Preporučiti Stožeru civilne zaštite RH jasno i nedvosmisleno definiranje mjera za provedbu radionica koje provode organizacije u kulturi u sklopu svojih redovnih programa
- Omogućiti jednostavniju realizaciju i regulaciju međunarodnih kulturnih projekata na način da se isti eksplicitno navedu u mjerama pomoći kulturnom sektoru s jasno propisanim smjernicama
- Za organizacije u izvaninstitucionalnoj kulturi koje zbog mjera Stožera ne mogu provoditi svoje gospodarske djelatnosti pronaći adekvatnu financijsku podršku kroz mjere pomoći u koordinaciji s HZZ-om

Izrada upitnika: Miljenka Buljević, Mirela Travar, Domagoj Šavor

Obrada upitnika: Matea Munitić Mihovilović

Tekst uredili: Matija Mrakovčić, Ana Abramović, Domagoj Šavor

Ovo djelo je dano na korištenje pod licencom [Creative Commons Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/hr/).

